

Een zaal met Spaanse Grieppatiënten in de Verenigde Staten.

Heemsteedse dienstplichtigen tellen de dagen af tot hun demobilisatie.

Een ziekte die snel om zich heen grijpt

Een ziekte die onbarmhartig om zich heen grijpt. Toeslaat in alle lagen van de bevolking, zonder aanzien des persoons. De symptomen - te heftig om een ergste vijand toe te wensen - resulteren in veel gevallen tot de dood. De Spaanse Griep van 1918 was een verschrikking.

Best een aardig idee, kreeg Marc de Bruijn (59) te horen toen hij in 2018 besloot geschiedkundig onderzoek te doen naar de ziekte die een eeuw geleden heerste. Zijn medebestuurders van de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek waren het met de amateuronderzoeker eens dat het een interessant tijdsbeeld zou kunnen opleveren. Een beeld van de medi-

Spaanse Griep resulteerde in 60.000 doden

sche wetenschap die machteloos was, hulpeloos aan de zijlijn toekke hoe 60.000 Nederlanders omkwamen. En het besef dat zo iets anno nu hoogstwaarschijnlijk nooit meer zou kunnen gebeuren. Twee jaar later zit De Bruijn in de serre aan zijn eettafel op dik anderhalf meter van de verslaggever. Te praten over een ziekte die onbarmhartig om zich heen grijpt, toeslaat in alle lagen van de bevolking en waarvan de heftige symptomen kunnen leiden tot de dood. „Tja, inmiddels ben ik ingehaald door de werkelijkheid”, verzucht de Heemstedenaar.

Paniek

Er zijn veel verschillen tussen de Spaanse Griep van toen en het coronavirus van nu, zeker wat mortaliteit aangaat. Maar De Bruijn ziet ook overeenkomsten. „De paniek in de hoofden van de mensen, de behoefte om te gaan hamsteren.” Het stemt hem niet per se 'blijer' dat hij door zijn diepgravende onderzoek uit 2018 veel weet over besmettelijke ziektes. Hij durft zich ook niet te wagen aan voorspellingen over de gevolgen van het coronavirus. „Ik ben geen viroloog, ik ben geschiedkundige.”

De Bruijn studeerde in 1986 af aan de Vrije Universiteit. Hij maakte deel uit van een generatie historici die wist dat de arbeidsmarkt niet op ze zat te wachten. Hij begon nog tijdens zijn studie bij de Rabobank te werken. Zijn hele arbeidzame leven zit De Bruijn inmiddels in de financiële wereld. Zonde van zijn studie geschiedenis dus. „Nee, helemaal niet. Ik probeer in mijn werk juist alles in een historische context te plaatsen. In

mijn vak kun je veel leren van de geschiedenis.”

Als hij het over zou mogen doen, zou De Bruijn voor precies dezelfde studie kiezen. Hij vindt alfawetenschappen nog steeds heel waardevol. „Veel ouders helaas niet meer. Die sturen hun kinderen naar een studie met veronderstelde baan zekerheid, zoals econometrie. Terwijl je gewoon moet studeren wat je leuk vindt.”

Meer en Bosch

De Bruijn is tegenwoordig een hobbygeschiedkundige. Hij kwam in 2006 met de lokale historische vereniging in contact toen ingrijpende plannen waren ontrolt voor het terrein van voormalig epilepsiecentrum Meer en Bosch, recht tegenover zijn huis aan de Meerweg in Heemstede. Door zich in de historie van het complex vast te bijten, verzamelde hij met andere omwonenden argumenten om een kaalslag te voorkomen. Met succes. Onlosmakelijk onderdeel van de historie van Meer en Bosch is de

Spaanse Griep, die daar genadeloos toesloeg. Een kleine twintig bewoners kwamen om het leven. Dat had niets met 'de vallende ziekte' te maken, maar puur met de omstandigheden. „Er leefden 250 mensen in de gevaarlijke leeftijds-klasse dicht op elkaar. Daardoor kon de Spaanse Griep zich heel snel verspreiden.”

De Bruijn heeft een half jaar intensief onderzoek gedaan naar de ziekte in deze regio. Hij kwam tot de conclusie dat de Eerste Wereldoorlog een grote rol heeft gespeeld in de razendsnelle verspreiding. Zo kwam het virus naar Europa door Amerikaanse soldaten die in het voorjaar van 1918 massaal

Heemsteedse historicus **Marc de Bruijn** is door de werkelijkheid ingehaald

De kinderkamer van epilepsiecentrum Meer en Bosch.

ziek waren geworden op een opleidingskamp in Kansas. Eenmaal hersteld - maar nog steeds dragers van het virus - werden ze naar de andere kant van de Atlantische Oceaan gestuurd om tegen de Duitsers te vechten. „Het zou dus eigenlijk de Amerikaanse Griep moeten heten.”

Militairen

De eerste Nederlanders die werden besmet, kwamen vooral uit het oosten van het land. Daar waren ook talloze militairen gestationeerd om een eventuele inval van de Duitsers tegen te gaan. Toen zij terugkeerden naar hun kazernes, verspreidde de ziekte zich over het

hele land. Ook richting Kennemerland waar de eerste gevallen zich voordeden in de Ripperda Kazerne in Haarlem, toen nog Cavaleriekazerne geheten. De gedemobiliseerde soldaten hadden gediend bij een observatiepost in Millingen, bij Nijmegen.

Vanaf half september 1918 werd de griep een epidemie genoemd. Ziekenhuizen puilden uit, scholen gingen dicht, de tram reed nog nauwelijks. Op 18 oktober liet directeur Havelaar van het Gemeentelijk Laboratorium in Haarlem weten dat de meeste grieplijders tussen 21 en 40 jaar waren en vooral mannen. Dus anders dan bij een gewone griep, waar de slachtoffers

vooral ouderen zijn.

Net als nu probeerden bedrijven ondanks de crisis te overleven, ontdekte De Bruijn. Zo plaatste de befaamde bioscoop Cinema Palace in de Grote Houtstraat een advertentie in Haarlem's Dagblad met de tekst: 'Laat geen angst voor ziekte U beletten ons theater te bezoeken. De zaal is hoog en fris, wordt goed geventileerd en wordt steeds gedesinfecteerd door Perolienbepuiting’.

De uitnodiging van de bioscoop stond haaks op het advies om gezelschappen te mijden. Die boodschap werd tot verbazing van De Bruijn sowieso geregeld in de wind geslagen als de overheid daartoe aanleiding zag. Zo schreef de regering een Nationale Biddag uit op donderdag 28 november, om massaal in kerken het einde van de oorlog te vieren.

Burgemeester

Zo zat de Bavo op de Grote Markt bomvol. „Daar was ook de Haarlemse burgemeester Willem Sandberg bij. Die overleed amper twee weken later op 41-jarige leeftijd aan de Spaanse Griep. Het is natuurlijk onvoorstelbaar dat zo'n Biddag werd afgekondigd, maar dat is wijsheid achteraf. De kennis stond toen nog in de kinderschoenen.”

Ook in Heemstede kwam eind november veel volk op de been. Uit angst voor 'de socialistische plannen tot revolutie' werd een koningshuisgezinde manifestatie gehouden. Vlaggen werden aan gevels gehangen, vaderlandsliepen gezongen en muziekkorpsen traden op. Een lange stoet Heemstedenaren trok door het dorps hart, waar ze bij het raadhuis werden toegesproken door burgemees-

ter Johan van Doorn. Met 'Leve 't huis van Oranje' en 'Leve de koningin' beëindigde hij zijn rede.

Het was een bijna surrealistisch optreden, in de wetenschap dat talloze families een dodelijk slachtoffer van de Spaanse Griep hadden te betreuren. En dat na een kort en zeer ellendig ziekbed. „Het was verschrikkelijk”, vertelt De Bruijn. „Ze kregen donkere plekken over hun hele lichaam, een blauw gezicht wegens zuurstofgebrek en ze stierven uiteindelijk door te stikken in hun eigen spuug.”

Vier zerken

Bijna alle Heemsteedse slachtoffers werden naar de Algemene Begraafplaats aan de Herfstlaan gebracht. Door allerlei overlijdensregisters door te spitten, achterhaalde De Bruijn dat de meeste graven inmiddels zijn geruimd. Nog vier zerken staan overeind, onder meer van Cornelia Scharpff-Misset die op 32-jarige leeftijd stierf.

Zodra de families het grafrecht niet meer betalen, worden de graven normaal gesproken geruimd om plaats te maken. Wat De Bruijn betreft, wordt voor het kwartier griepdoden een uitzondering gemaakt. Hij heeft inmiddels verschillende gesprekken met de gemeente gevoerd over het behoud van de graven. „Omdat het een belangrijk hoofdstuk is in onze plaatselijke geschiedenis. De graven zouden een monumentale status moeten krijgen.”

Wie de artikelen over de Spaanse Griep wil lezen, kan naar de site van de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek: www.hv-hb.nl.

Arnold Aarts

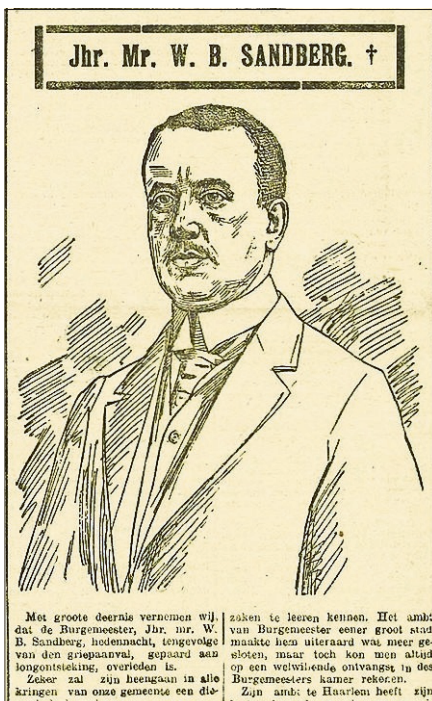

Het graf van Cornelia Scharpff.

Amateurhistoricus Marc de Bruijn.

FOTO UNITED PHOTOS/TOUSSAINT KLUITERS

Berichtgeving, een spotprent, een advertentie en het overlijdensnieuws van de Haarlemse burgemeester Sandberg.